

13. Панченко М. Червоні свята: читанка-декламатор для дітей / М.Панченко. – Х.: ДВУ, 1925. – 326 с.
14. Підручник у школі соцвиху: матеріали Всеукраїнської конференції в справі підручника. – Х.: Рад. школа, 1931. – 42 с.
15. Постанови, обіжники, доповіді, звіти і відомості урядових та інших установ з питань соціального виховання надіслані до відому // Центр. держ. архів вищих органів влади України (ЦДАВОВУ). – Ф. 1, оп.7, спр.39, Ч. I, арк. 10.
16. Синявський О. Вчимося писати. Початкова наука письма / О.Синявський. – Д.: Держ. вид.-во України, 1926. – 84 с.
17. Сірополко С. Історія освіти в Україні / С.Сірополко. – К.: Наук. думка, 2001. – 911 с.
18. Фесенко К. Курс математики: [другий рік навчання] / К.Фесенко, М.Голубенко, Н.Карпенко. – Х.: Книгоспілка, 1926. – 106 с.
19. Фесенко К. Курс математики: [перший рік навчання] / К.Фесенко, М.Голубенко, Н.Карпенко. – Х.: Книгоспілка, 1926. – 121 с.
20. Хрестоматія комплексника / за ред. С.Лозинського, О.Музиченка, В.Яковлева. – Х.: Книгоспілка, 1928. – 302 с.

Анотації

Галина ЧЕРНЕНКО

Особливості побудови змісту підручників для початкової школи в Україні (1920–1933 роки)

У статті досліджується проблема підручничого забезпечення закладів освіти в Україні періоду 1920–1933-го років. Розкрито особливості побудови

та проаналізовано зміст підручників для початкових шкіл відповідно до навчальних комплексних програм досліджуваного періоду.

Ключові слова: зміст підручників, початкова школа, комплексні програми.

Галина ЧЕРНЕНКО

Особенности построения содержания учебников для начальной школы в Украине (1920–1933 годы)

В статье исследуется проблема обеспечения учебниками образовательных заведений в Украине периода 1920–1933-го годов. Раскрыты особенности построения и проанализировано содержание учебников для начальных школ в соответствии с учебными комплексными программами исследуемого периода.

Ключевые слова: содержание учебников, начальная школа, комплексные программы.

Halyna CHERNENKO

Specific features of the contents structure of the textbooks for primary school in Ukraine (1920–1933 th)

In the article is shown the results of investigation of the problem of textbooks providing for educational establishments in Ukraine during the period of the 1920 – the 1933 th. The peculiarities of construction are opened and the contents of textbooks for primary schools according to the educational complex programs of researched period are analyzed.

Keywords: contents of the textbooks, primary school, complex programs.

Організація навчально-виховної роботи у Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі

(1944–1987 роки)

Інна ДЕМУЗ,

кандидат історичних наук, викладач кафедри історії та культури України

Сучасне реформування національної освіти потребує звернення до освітніх традицій попередніх років, а модернізація діяльності навчальних закладів (середніх, професійно-технічних, вищих), інтенсифікація змін навчальних планів, запровадження нових навчальних дисциплін передбачають активне вивчення питань освіти в ретроспективі, зумовлюють дослідження витоків і підґрунтя змін в освіті. Такий підхід сприятиме підвищенню ефективності навчально-виховного процесу й наукової роботи в сучасних освітніх установах.

Регіональна проблематика з історії освіти на сьогодні досить часто залишається поза дослідницькою увагою у зв'язку з певною віддаленістю регіонів від столиці, пріоритетом загальнодержавної тематики у наукових розробках, внаслідок чого майже кожен регіональний аспект історії розвитку освітньої галузі є малодослідженим і

перспективним напрямом. У місцевих (міських, обласних і районних) архівах зберігається велика кількість «непіднятих» документів з величезним фактологічним наповненням.

У середині ХХ ст. в Переяслав-Хмельницькому було відкрито кілька навчальних закладів середньої ланки, діяльність яких мала значний вплив не лише

на розвиток міста, але й Київщини взагалі, адже у них навчалися студенти з усієї столичної області. Серед них – педагогічне училище, продовжувачем кращих традицій якого нині є Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди.

Тому метою статті стало висвітлення організаційних моментів роботи Переяслав-Хмельницького педагогічного училища, зокрема діяльності керівного й викладацького складу навчального закладу.

Дослідженням окремих аспектів розвитку Переяслав-Хмельницького педучилища займався Г.М. Верба, у минулому викладач і заступник директора з навчально-виховної роботи. Деякі відомості з історії навчального закладу вміщено у працях, присвячених освіті Київщини або становленню та розвитку Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди [1; 2].

Училище було засноване у 1932 р. як педагогічний технікум імені П.П. Постишева, очолюваний з травня 1934 р. І.Ф. Шатилюком. У 1934 р. при Переяслав-Хмельницькому технікумі було відкрито вечірній, а в 1937 р. – заочний відділи. З цього часу директором педагогічної школи (такою була нова назва закладу) став Р.Р. Козак, а після його призову до лав армії у 1938 р. керівником навчального закладу став В.Г. Удод.

Подальша реорганізація педагогічної школи була пов'язана з наказом №4975 народного комісара освіти УРСР П.Г. Тичини від 6.12.1944 р. «Про перейменування педагогічних шкіл на педагогічні училища та поліпшення роботи педучилищ УРСР» [3, арк. 7–8]. При цьому встановлювався загальний для всіх педагогічних училищ УРСР навчальний план із переліком таких предметів: українська мова і методика викладання мови, українська література, російська мова і методика викладання мови, російська література, математика і методика арифметики, історія і методика викладання історії, Конституція СРСР і УРСР, географія і методика викладання географії, природознавство і методика викладання природознавства, фізика, педагогіка, психологія, малювання, каліграфія, співи, військово-фізична підготовка відповідно з методикою викладання цих дисциплін, педагогічна практика, практичні роботи у майстернях і сільському господарстві [3, арк. 8].

Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище реалізовувало безкоштовне, рівне для всіх громадян країни право на освіту. Головними завданнями училища визначалися такі: 1) підготовка для роботи у школах і дошкільних установах спеціалістів із середньою освітою; 2) вивчення питань, пов'язаних із діяльністю спеціалістів, які закінчили це училище, і підвищенням якості їхньої професійної підготовки [3, арк. 3].

Порядок вступу до педучилища визначався правилами прийому до середніх спеціальних навчальних закладів, затвердженими Міністерством

вищої та середньої спеціальної освіти СРСР. До учнів встановлювалися такі вимоги: систематично й глибоко оволодівати теоретичними знаннями та набувати практичних навичок з обраної спеціальності, відвідувати навчальні заняття, у визначені терміни виконувати всі завдання, передбачені навчальним планом і програмами, підвищувати свій науково-технічний і культурний рівні, брати участь у суспільно корисній праці, самообслуговуванні та громадському житті колективу, дотримуватися правил внутрішнього розпорядку [5, арк. 4].

За позитивну успішність, високі показники з педагогічної і виробничої практики при відмінній поведінці й за умови активної участі у громадській роботі для учнів встановлювалися заохочення у вигляді подяк, нагороджень похвальним листом, занесення на дошку пошани. За порушення навчальної дисципліни та правил внутрішнього розпорядку застосовувалися такі покарання: зауваження, зниження оцінки за поведінку, догани, відрахування з педагогічного училища (відрахування учнів, а також їхнє поновлення в навчальному закладі провадилося наказом директора після обговорення на педагогічній раді).

Учням, які склали державні іспити, видавався диплом єдиного зразка, встановлений Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР. Ті, хто мав оцінки «відмінно» не менш як із 75% предметів навчального плану, зразкову поведінку та оцінки «добре» з решти предметів, склав державні іспити на «відмінно», а також проявив себе у громадській роботі, отримували диплом з відзнакою. Прізвища таких випускників могли бути внесені до списку кандидатів, рекомендованих для вступу до вищих навчальних закладів без трирічного стажу роботи за спеціальністю [5, арк. 5].

Викладачами Переяслав-Хмельницького педагогічного училища призначалися особи, які мали відповідну вищу освіту, проте (за дозволом Міністерства освіти УРСР) в окремих випадках до викладацької діяльності допускалися особи з незакінченою вищою і середньою спеціальною освітою, які мали досвід педагогічної роботи. Викладачі зобов'язувалися працювати на високому науково-методичному рівні, керувати навчальною (педагогічною і виробничою) практикою, проводити практичні й семінарські заняття з учнями, організовувати й контролювати самостійну роботу учнів і проводити облік їхньої успішності, виконувати методичну роботу, керувати гуртками з відповідних предметів, гарантувати безпеку умов праці учнів, здійснювати інструктаж із правил техніки безпеки, а також систематично підвищувати педагогічну майстерність (кваліфікацію) [5, арк. 6]. Наказом директора на деяких викладачів покладалося завідування відповідним навчальним кабінетом або лабораторією, а також керівництво предметною (цикловою) комісією.

Головну роль в організації і проведенні культурно-масової і виховної роботи в навчальних групах

відігравали курсові керівники. Їхнім основним завданням було виховання в майбутніх учителів гуманних рис людини, любові до професії, праці, науки, формування почуття патріотизму тощо. Курсові керівники допомагали комсorghу та профorghу складати плани роботи, здійснювати заплановані заходи, на зборах порушували питання успішності та поведінки слухачів, систематично відвідували гуртожитки з метою контролю за життям учнів, їхнім дозвіллям і санітарним станом приміщень. Щосуботи керівники проводили зі слухачами політінформацію, а щосередини – виховні години. На кожному курсі щомісяця випускалася стінгазета, постійно дбали про зразковий санітарний стан в аудиторіях, охайність і культуру поведінки учнів [4, арк. 5–6].

Навчальна робота в педучилищі проводилася за відповідними планами та програмами, затвердженими Міністерством вищої і середньої спеціальної освіти СРСР. Відповідно до «Положення про середні спеціальні навчальні заклади», в училищі встановлювалися такі основні види навчальних занять, як урок, лекція, практичні та семінарські заняття, практичні роботи в навчальних майстернях, на дослідних ділянках, у кабінетах і лабораторіях, педагогічна, піонерська й виробнича практика, курсові роботи й домашні заняття [5, арк. 7–8].

На 1962 р. Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище мало таку структуру: шкільний і дошкільний відділи; предметні комісії (викладачі мов, методики викладання мов; викладачі педагогіки і психології; викладачі музики й співів); навчальні кабінети (історії, педагогіки та психології, української й російської мов і літератур, фізичного виховання, малювання, ліплення та методики викладання малювання й ліплення, музики, домоводства, проекційної апаратури); біологічна лабораторія; навчально-дослідні сільськогосподарські ділянки; навчальні майстерні з ручної праці; бібліотека [5, арк. 9].

Зокрема, шкільний відділ, що готував фахівців за спеціальністю «Учитель початкових класів», приймав абітурієнтів на базі неповної середньої школи: 1944–1948 роки – денна форма навчання, 3-річний термін; 1948–1987 – денна форма навчання, 4-річний термін; на базі середньої школи: 1948 р. – денна форма навчання, 2-річний термін.

Дошкільний відділ, що готував фахівців за спеціальністю «Вихователь дитячого садка», зараховував бажаючих навчатися на базі середньої школи: 1960–1987 роки – денна форма навчання, 2-річний термін; 1980–1987 – заочна форма навчання, 2,5-річний термін; на базі неповної середньої школи: 1970–1987 роки – денна форма навчання, 4-річний термін.

Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище очолював директор, який призначався Міністерством освіти УРСР з числа спеціалістів, що мали вищу освіту та досвід педагогічної роботи. До обов'язків директора входило: забезпечення виконання планів прийому учнів і випуску спеціалістів;

підбір викладачів, навчально-допоміжного й адміністративно-господарського персоналу; організація і контроль за виконанням навчальних планів і програм; організація навчання учнів і контроль за їхньою успішністю; затвердження розкладів занять і екзаменів, нагляд за їх точним виконанням; контроль за постановкою політико-виховної і культурно-масової роботи в училищі; контроль за якістю роботи викладачів, фізичним вихованням і станом здоров'я учнів; укладання договорів із підприємствами, організаціями й установами про виробничу практику учнів, контроль за виконанням цих договорів; організація побутового обслуговування учнів і працівників училища; здійснення заходів щодо розвитку та зміцнення навчально-матеріальної бази закладу; контроль за роботою майстерень, а також за виконанням правил і норм з охорони праці; керівництво персональним розподілом молодих спеціалістів, які закінчили училище; здійснення заходів, спрямованих на подальше підвищення якості підготовки спеціалістів; розпорядження у встановленому порядку коштами та майном, дотримання штатно-фінансової дисципліни [5, арк. 10–11].

Заступник директора з навчально-виховної роботи призначався Київським обласним відділом народної освіти з числа спеціалістів, які мали вищу освіту та досвід педагогічної роботи, за поданням директора педучилища. Заступник із навчально-виховної роботи відповідав за стан навчально-виховної та методичної роботи в училищі, за організацію практичної підготовки учнів до роботи в школі, організацію діяльності з підвищення кваліфікації викладачів і навчально-допоміжного персоналу, а також за роботу в училищі з підвищення кваліфікації викладачів, які мали середню спеціальну освіту. На заступника директора покладалися: складання розкладів занять і екзаменів, контроль за їхнім виконанням; організація навчально-методичних нарад і керівництво роботою предметних комісій; контроль за роботою бібліотеки; виконання обов'язків директора під час його відсутності [5, арк. 11].

Для всіх періодів діяльності училища характерна висока організація навчального процесу. Велика роль у цьому належала заступникам директорів із навчально-виховної роботи. З 1944 по 1987 рік на цій посаді перебували О.І. Федірko, А.А. Семеняк, О.В. Павлюк, В.А. Пальчиківська, С.А. Шкіра, А.П. Халаявченко, Г.М. Верба, М.Г. Тараненко, Т.О. Степіка.

Заступник директора з адміністративно-господарської частини призначався Київським обласним відділом народної освіти за поданням директора педучилища. На нього покладалися: нагляд за порядком і санітарно-гігієнічним станом навчальних приміщень, гуртожитків, їдалень, допоміжних господарств; керівництво будівництвом, капітальним і поточним ремонтом; контроль за виконанням правил і норм з охорони праці; організація побутового обслуговування учнів і працівників училища; організація охорони навчальних приміщень і гуртожитків [5, арк. 11–12].

За понад п'ятдесятирічну історію Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище підготувало більш як 9 тис. висококваліфікованих учителів початкових класів і вихователів дитячих садків. Обласні відділи народної освіти завжди давали високу оцінку якості підготовки його випускників.

На початку 1980-х років постало питання про переведення училища до м. Біла Церква та про відкриття Переяслав-Хмельницької філії Київського державного педагогічного інституту ім. О.М. Горького. У червні 1987 р. училище здійснило свій останній випуск – 182 вчителі початкових класів і 252 вихователі дошкільних закладів. 5 вересня 1987 р. Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище припинило свою діяльність.

За багаторічну сумлінну роботу з виховання педагогічних кадрів і високу педагогічну майстерність директорів училища П.Р. Захарченка та Г.М. Новохатька було нагороджено орденами Трудового Червоного Прапора, а також присвоєно їм високе звання «Заслужений учитель УРСР», а заступника директора училища з навчально-виховної роботи Г.М. Вербу (випускника училища) відзначено Грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Серед випускників училища – Герой Радянського Союзу О.П. Роман, Герой Соціалістичної Праці О.Пилипенко, кавалер ордена Леніна учитель початкових класів Г.І. Любченко, відомий український поет Станіслав Тельнюк, кандидат психологічних наук, професор Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди П.Я. Ярмоленко, заслужена вчителька УРСР, доцент університету Н.С. Гаврилюк, доктор філологічних наук, професор Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова Л.І. Мацько та інші працівники різних сфер діяльності.

Справі підготовки педагогічних кадрів віддали понад 25–30 років П.П. Дремлюга, О.Ф. Куліченко, О.І. Федірко, Д.І. Матвійчук, М.П. Воловик, З.Т. Хабазня, А.А. Семеняк, С.Л. Воловик, К.С. Левченко, О.К. Макаренко, І.Д. Слюсар, Н.П. Сакун, Б.Г. Мехед, М.К. Юхименко, Я.І. Юхименко, А.І. Колівошко, Г.Я. Яківець, Л.І. Шаповал, Н.В. Куліковська, О.О. Голік та ін. Багато років працювали викладачами училища його колишні випускники: Є.М. Левченко, М.Ф. Василенко, Н.В. Фісун, Н.П. Швидка, Л.П. Коваленко, Г.В. Кисіль, Г.М. Новохатько, П.Г. Пономаренко, Н.С. Кудря, Л.Т. Матвієнко, В.П. Матвієнко, Л.С. Бернікова, Г.І. Кибальчич, П.О. Фесенко, І.Я. Міщенко, Г.М. Верба, Г.М. Кириченко, В.П. Кондес.

Отже, Переяслав-Хмельницьке педагогічне училище вписало яскраву сторінку в історію педагогічної освіти не лише Переяславщини, а й Київщини, реалізуючи на належному рівні покладені на нього освітні завдання. Керівний і викладацький склад училища в усі роки його існування готував висококваліфікованих учительські кадри, дбаючи про розкриття особистості кожного учня, його творчий розвиток, становлення як професіонала і людини з високим почуттям моральної відповідальності.

Література

1. *Заклади освіти Київщини: минуле та сучасне* / І.Л. Лікарчук та ін. – К., 2002. – 528 с.
2. *Переяслав-Хмельницький педагогічний університет імені Григорія Сковороди. Імена славних сучасників* / Авт.-упор.: Н.Струк, О.Матвійчук; ред. П.Кириченко. – К.: Світ успіху, 2006. – 208 с.
3. *Переяслав-Хмельницький міський архів* (далі – ПХМА). – Ф. 18. – Оп. 1. – №1. – Накази, розпорядження, директивні листи вищестоящих органів за 1944 рік. – 10 арк.
4. *ПХМА*. – Ф. 18. – Оп. 1. – №70. – Звіт про виконання плану навчально-виховної роботи училища на 1958–1959 н.р. – 67 арк.
5. *ПХМА*. – Без фонду. – Оп. 1-Л. – №54. – Статут Переяслав-Хмельницького педагогічного училища Київської області, 1962 рік. – 13 арк.

Анотації

Інна ДЕМУЗ **Організація навчально-виховної роботи у Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі (1944–1987 роки)**

У статті систематизовано інформацію про навчально-виховну діяльність у Переяслав-Хмельницькому педагогічному училищі в період його існування: з'ясовано головні завдання навчального закладу, порядок вступу абітурієнтів, наявність структурних підрозділів, висвітлено особливості кадрового забезпечення, обов'язки керівного й викладацького складу.

Ключові слова: педагогічне училище, освіта, викладання, навчально-виховна діяльність, директор.

Інна ДЕМУЗ **Организация учебно-воспитательной работы в Переяслав-Хмельницком педагогическом училище (1944–1987 годы)**

В статье систематизирована информация об учебно-воспитательной деятельности в Переяслав-Хмельницком педагогическом училище в период его существования: определены главные задачи учебного заведения, процедура поступления абитуриентов, наличие структурных подразделений, раскрыты особенности кадрового обеспечения, обязанности руководящего и преподавательского состава.

Ключевые слова: педагогическое училище, образование, преподавание, учебно-воспитательная деятельность, директор.

Inna DEMUZ **Organization of educational work at Pereyaslav-Khmelnytskyi pedagogical school (1944–1987 years)**

In this article the information about the educational work at Pereyaslav-Khmelnytskyi pedagogical school during the years of its existence was systemized: main tasks of the educational establishment, the procedure of entry, the presence of structural subdivisions were found out, the peculiarities of staffing, the duties of administrative and teaching staff were shown.

Keywords: pedagogical school, education, teaching, educational work, headmaster.